

ΟΙ ΧΙΛΙΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ (ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑ)¹

Αρχές Μαρτίου του 2020. Η αντιφασιστική συνέλευση Autonome Antifa συζητούσε στα σοβαρά τι σκατά γίνεται και κατά πόσο θα μπορεί να συνεχίσει να συζητάει και τους επόμενους μήνες.

- Καλά, άμα θέλουν να μας αναγκάσουν να συζητάμε από τα καλώδια, να έρθουν να το κάνουν εμπράκτως, όχι να βάζουν τους ρουφιάνους να κάνουν ποστς!

- Στο κάτω κάτω, ποιος ιός, εδώ δουλεύει η καπιταλιστική κρίση. Τώρα μας λένε ότι όλα εντάξει γιατί η καλή κυρία Μέρκελ θα στάξει λεφτά για όλους. Το επόμενο που θα ακούσουμε θα είναι ότι το χρέος εκτοξεύθηκε και το ελληνικό κράτος δεν μπορεί να δανειστεί...

Ακριβώς εκείνη τη στιγμή, τα κινητά τηλέφωνα όλων των παριστάμενων σεληνιαστήκαν ταυτόχρονα. Το δεύτερο πανελλήνιο μήνυμα της πολιτικής προετασίας είχε καταφτάσει.

- Λοιπόν, όποιος κοιτάξει το κινητό του πρώτος, είναι τίγκα μαλάκας!

Οι συζητήσεις μας είχαν αυτή την παράξενη ιδιότητα: να πέφτουν μέσα ενώ έπεφταν έξω. Από τη μια ορθώς είχαμε αποφασίσει να γράψουμε τον εγκλεισμό εκεί που δεν πιάνει μελάνι. Από την άλλη, «το επόμενο που ακούσαμε», δεν ήταν «δημόσιο χρέος» και «σπρεντς», αλλά –γκζζιιι– ο χαρμόσυνος ήχος που έκτοτε υπενθυμίζει ότι το κινητό σου βρίσκεται υπό κρατικό έλεγχο.

Τεσπα. Παρότι άργησαν δυο χρόνια, τα «σπρεντς» και το «δημόσιο χρέος» αναδύονται εκ νέου, κατ' αρχήν υπό την κρυπτική ονομασία «πληθωρισμός». Κατά τη γνώμη μας άργησαν. Και νομίζουμε αυτή η αργοπορία μπορεί και να 'χει κάποια σχέση με την ένοπλη κρατική ισχύ.

«ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ»: ΤΟ ΚΛΑΣΜΑ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΞΕΡΕΙ ΤΙ ΕΙΝΑΙ

Αν πιστέψουμε τα λόγια των οικονομολόγων των αφεντάδων, ο «πληθωρισμός» είναι ένα καλά ορισμένο μέγεθος. Οι οικονομολόγοι τον μετράνε και τον ξαναμετράνε, με διάφορες μεθόδους που σοφίζονται αναλόγως περιόδου. Για παράδειγμα, η κρατική στατιστική υπηρεσία καταγράφει τις τιμές επιλεγμένων εμπορευμάτων κατά τη διάρκεια του έτους. Μετά οι οικονομολόγοι, χρησιμοποιώντας το excel, σουμάρουν τη μεταβολή των τιμών σε ένα γιγάντιο κλάσμα με παράξενο όνομα, όπως ας πούμε, «Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή». Μετά μας λένε πόσο βγήκε φέτος αυτό το γιγάντιο πηλίκιο, και το αποκαλούν «πληθωρισμός». Και επειδή «μετράνε» τον «πληθωρισμό», παριστάνουν ότι τον κατανοούν. Ακόμη περισσότερο υπονοούν ότι τον ελέγχουν και τον προβλέπουν. Προτάσεις όπως «στόχος για φέτος είναι ο πληθωρισμός να μην ξεπεράσει το 2%» υπηρετούν αυτόν ακριβώς τον στόχο.²

Στην πραγματικότητα όμως, οι οικονομολόγοι των αφεντάδων ιδέα δεν έχουν τι είναι ο πληθωρισμός, πώς «ελέγχεται» και πώς «προβλέπεται». Ή αν έχουν, σίγουρα δεν θέλουν να την μοιραστούν μαζί μας. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την «κλασική οικονομική θεωρία», όπως διδάσκεται στα ελληνικά πανεπιστήμια, ισχύουν τα εξής:

Όταν αυξάνεται η ποσότητα χρήματος στην οικονομία, αυτόματα αυξάνει

και η ροπή προς δαπάνη και επομένως υπάρχει μια βραχυχρόνια αυξητική επίδραση στο εισόδημα και την απασχόληση. Όμως αυτή η αύξηση των δαπανών προκαλεί πληθωρισμό, η αξία των πραγματικών διαθέσιμων πέφτει, και η διαδικασία που ξεκίνησε με την αύξηση της ποσότητας χρήματος λήγει όταν ολοκληρωθεί μια σειρά προσαρμογών στις αγορές που αφήνει την πραγματική παραγωγή και την απασχόληση στα επίπεδα που είχαν πριν την αύξηση. Μόνη αλλαγή που προκύπτει στην οικονομία είναι το υψηλότερο επίπεδο τιμών.³

Αυτά μαθαίνουν οι φοιτητές στο προπτυχιακό της οικονομολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών: η αύξηση της «ποσότητας χρήματος» δεν μπορεί παρά να καταλήξει σε πληθωρισμό, αφήνοντας την κατάσταση ακόμη χειρότερη από πριν.

Το κακό για αυτούς είναι ότι αυτό που μόλις έμαθαν, έρχεται σε κάθετη αντίθεση με την πρόσφατη ιστορία του καπιταλιστικού κόσμου. Συγκεκριμένα, κατά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης του 2008, τα κράτη ανακάλυψαν το «νέο εργαλείο της ποσοτικής χαλάρωσης». Όπως έχουμε πει πολλές φορές σε αυτό το περιοδικό, η «ποσοτική χαλάρωση» είναι «η δημιουργία χρήματος για την αγορά μακροπρόθεσμων ομολόγων με στόχο τη συρρίκνωση των μακροπρόθεσμων επιτοκίων και την τόνωση της οικονομίας».⁴

Δηλαδή, από το 2008 και μετά, τα «νεοφιλελεύθερα κράτη» έκαναν αυτό που η «νεοφιλελεύθερη οικονομική θεωρία» έλεγε ότι δεν έπρεπε να κάνουν. Δημιουργούσαν χρήμα εκ του μηδενός και το δάνειζαν σε επιχειρήσεις, «καταναλωτές», ακόμη και στον ίδιο τον εαυτό τους. Ακολουθώντας αυτή τη θεάρεστη διαδικασία, από το 2008 έως την έλευση του τρομερού ιού, τέσσερις από τις κεντρικές τράπεζες του πλανήτη (η αμερικανική, η ευρωπαϊκή, η ιαπωνική και η βρετανική), είχαν τυπώσει και ρίξει στην αγορά 13 τρισεκατομμύρια δολάρια.⁵

Η έλευση του τρομερού ιού τον Μάρτιο του 2020 αντιμετώπιστηκε ακριβώς με τον ίδιο τρόπο, αν και με ακόμη περισσότερη ζέση. Η ακριβής ποσότητα χρήματος που τύπωσαν οι ίδιες τέσσερις κεντρικές τράπεζες μεταξύ του 2020 και του 2021 απομένει να υπολογιστεί. Οι εκτιμήσεις κυμαίνονται γύρω στα 10 τρισεκατομμύρια δολάρια, ένα ποσό συγκρίσιμο με αυτό των δέκα τελευταίων χρόνων όλων μαζί.⁶

Ακόμη και πριν την έλευση του τρομερού ιού, η διαδικασία της «ποσοτικής χαλάρωσης» είχε αφήσει μαλάκες όλους τους ορθόδοξους οικονομολόγους. Η Μιράντα Ξαφά, οικονομική σύμβουλος του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη (1991-1993) και μέλος του εκτελεστικού γραφείου του ΔΝΤ (2004-2009), φρόντισε να κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου ήδη από τις αρχές της «πανδημίας». Κατά τη γνώμη της, το χρήμα που τυπωνόταν τζαμπέ για δέκα χρόνια και πλημμύριζε την «αγορά», δεν μπορούσε παρά να καταλήξει σε χρηματιστηριακό κραχ και αλματώδη αύξηση του κόστους του κρατικού δανεισμού. Με τα λόγια της, «η νομισματική πολιτική [είχε] φτάσει στα όριά της».⁷

Οπότε, από τη σκοπιά της κυρίας Ξαφά, ο «πληθωρισμός» που τόσο προβληματίζει τους πάντες από την Άνοιξη του 2021 και μετά, είναι εύκολα εξηγησιμος. Κολοσιαίες ποσότητες χρήματος τυπώθηκαν τζάμπα επί δεκαπέντε χρόνια και δανείστηκαν σε «τράπεζες, νοικοκυριά και επιχειρήσεις» σε μια προ-

σπάθεια αναβολής της καπιταλιστικής κρίσης.⁸ Η «ποσοτική χαλάρωση» δεν μπορούσε παρά να οδηγήσει σε πληθωρισμό και κραχ. Γιατί κάθε υπερπροσφορά οδηγεί σε πτώση των τιμών, αλλά εδώ αυτό που τυπωνόταν αθρόα και πλημμύριζε τον κόσμο όλο, ήταν το ίδιο το χρήμα. Που όσο τυπωνόταν, τόσο ξεφτιλιζόταν. Στο κάτω κάτω αυτά λέει και η ορθόδοξη οικονομική θεωρία!

Από τη δική μας σκοπιά από την άλλη, τα ερωτήματα που τίθενται είναι δυσκολότερα και πλουσιότερα. Κατά τη γνώμη μας, κάθε εξήγηση του «πληθωρισμού» με όρους «ελεύθερης αγοράς» πάσχει. Κατά πρώτον πάσχει ιστορικά: αν όλα γίνονται τόσο αυτόματα με βάση τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης, πώς και δεκαπέντε χρόνια τώρα, το τύπωμα χρήματος συνεχίζεται ασύστολα δίχως πληθωρισμό; (ή αλλιώς: Γιατί ο «πληθωρισμός» δεν ήρθε νωρίτερα;). Κατά δεύτερον πάσχει εννοιολογικά. Ο κόσμος δεν είναι «η ελεύθερη αγορά» της κυρίας Ξαφά. Ο κόσμος είναι ο πραγματικός καπιταλιστικός κόσμος και είναι χωρισμένος σε έθνη κράτη, με τα όπλα τους και με τη βία τους. Κατά συνέπεια, αυτό που από τη σκοπιά της κυρίας Ξαφά είναι σκέτο «χρήμα», έχει εθνική ταυτότητα. Είναι συγκεκριμένα «νομίσματα» συγκεκριμένων εθνών κρατών.

Πράγματι, όπως θα δούμε αμέσως, ο «πληθωρισμός» δεν είναι ίδιος για όλους.

«ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΝΟΜΙΣΜΑ - ΔΙΚΟ ΣΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ»: ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ

Ας επιστρέψουμε στο σημείο όπου περιγράψαμε την «ποσοτική χαλάρωση» της τελευταίας δεκαπενταετίας. Οι «μεγάλες κεντρικές τράπεζες» που επιδίδονται στο σπορ του τζάμπα χρήματος είναι πολύ συγκεκριμένες: η ευρωπαϊκή, η αμερικανική, η ιαπωνική και η βρετανική. Δηλαδή ο «δυτικός κόσμος». Την ίδια στιγμή, για κάποιους άλλους, η «ποσοτική χαλάρωση» ήταν απαγορευμένο σπορ. Για παράδειγμα, το ρωσικό κράτος, δεν κόβει καθόλου λεφτά. Το δημόσιο χρέος του ανέρχεται σε μόλις 18% του ΑΕΠ.⁹ Όσο για τους μικρότερους, λέγεται ότι, μόνο στους πρώτους δύο μήνες του τρομερού ιού, «πάνω από 90 κράτη αναζήτησαν τη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου»· δηλαδή ούτε τζαμπέ τύπωμα χρήματος ούτε τίποτα για να αντιμετωπιστούν οι κινεζικές «υγειονομικές» πρωτοβουλίες – 90 κράτη χρεοκόπησαν με το καλημέρα, κανονικά και με το νόμο.¹⁰

Ο τρόπος με τον οποίο το τύπωμα χρήματος επιτρέπεται για κάποιους, αλλά απαγορεύεται για κάποιους άλλους, περιγράφεται σε ένα χρήσιμο κείμενο με τίτλο «Η εποχή του μαγικού χρήματος». Γράφτηκε το Καλοκαίρι του 2020 από τον Sebastian Mallaby, αμερικανό οικονομολόγο ακόμη εγκυρότερο από την κυρία Ξαφά. Εκστασιασμένος από τη σχέση ιώσεων και τυπώματος (ακόμη περισσότερο) χρήματος που έβλεπε μπρος στα μάτια του, ο Mallaby περιέγραφε τους τρόπους με τους οποίους το αμερικανικό κράτος κατόρθωνε να τυπώνει χρήμα επί δεκαπέντε χρόνια, βοηθούμενο από «την παράξενη εξαφάνιση του πληθωρισμού».

Κατά τη γνώμη του Mallaby, η «παράξενη εξαφάνιση του πληθωρισμού» σχετιζόταν με τη χρήση του δολαρίου ως διεθνές νόμισμα. Περιέγραφε το πράγμα ως εξής: «Πάνω από δύο τρίτα των αποθεμάτων των κεντρικών τραπεζών παγκοσμίως αποτελούνται από δολάρια. Σχεδόν οι μισές από τις διεθνείς ασφαλίσεις χρέους είναι εκφρασμένες σε δολάρια. [Οπότε], όσο οι παγκόσμιες κεφαλαιαγορές λειτουργούν κυρίως με δολάρια, το δολάριο θα βρίσκεται στο επίκεντρο των οικονομικών κρίσεων – οι επιχειρήσεις και οι τράπεζες που χρεοκοπούν θα πρέπει να διασωθούν με δολάρια, γιατί σε αυτό το νόμισμα είχαν δανειστεί εξαρχής. Οπότε κάθε συνετή κεντρική τράπεζα θα διατηρεί σεβαστά αποθέματα σε δολάρια».

Το γεγονός ότι ο κρατικός πλούτος διαφόρων κρατών εκφράζεται σε δολάρια, είναι «το αμερικανικό πλεονέκτημα»: προστατεύει το δολάριο από την υποτίμηση και τον πληθωρισμό γιατί «μια κρίση του δολαρίου θα επεκτεινόταν άμεσα σε ολόκληρο τον κόσμο». Ή όπως το έθεσε ο John Connally, γενικός γραμματέας του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών, προς τους Ευρωπαϊ-

ους ομολόγους του το 1971, «το δολάριο μπορεί να είναι δικό μας νόμισμα, αλλά είναι δικό σας πρόβλημα».

Κατά τη γνώμη του Mallaby, ο λόγος που κάθε κεντρική τράπεζα αναγκάζεται να διατηρεί αποθέματα σε δολάρια, πρέπει να αναζητηθεί στην ατομική βούληση και στα άλλα παράξενα μέρη όπου η επιστήμη των οικονομικών αναζητεί τα υποκείμενά της: «οι αποταμιευτές σε όλο τον κόσμο θέλουν δολάρια για τον ίδιο λόγο που τα παιδιά μαθαίνουν αγγλικά: ένα νόμισμα ή μια γλώσσα διαθέτουν χρησιμότητα στον βαθμό που και άλλοι τα επιλέγουν».¹¹

Από τη δική μας σκοπιά όμως, είναι νομίζουμε προφανές ότι αυτοί που «επιλέγουν το δολάριο» δεν είναι «ελεύθεροι άνθρωποι» και «αποταμιευτές». Είναι κράτη. Ο λόγος που ένα κράτος «επιλέγει» κάτι, είτε στην οικονομία, είτε στον πόλεμο, είτε για δεύτερη γλώσσα των μικρών υπηκόων του, είναι ένας: γιατί έτσι συμφέρει· όπου το τι «συμφέρει» και τι όχι καθορίζεται από τις διακρατικές σχέσεις. Δηλαδή από τη σχετική ισχύ του στρατού, τις συμμαχίες, τον έλεγχο του πλανητικού χώρου και πάει λέγοντας.

Από έλεγχο του πλανητικού χώρου, το αμερικανικό κράτος πάει ιδιαίτερα καλά. Οπότε προφανώς μπορεί να αναγκάζει άλλους να χρησιμοποιούν το νόμισμά του. Η υιοθέτηση του δολαρίου ως παγκόσμιου νομίσματος ξεκινάει από αυτό που λέγεται «πλανητική κυριαρχία» και καταλήγει σε «αμερικανικό πλεονέκτημα» που επισείεται επί πρόθυμων και απρόθυμων εταιρών από το 1971 και μετά.¹² Είναι γι' αυτό που το αμερικανικό κράτος και οι φίλοι του κατορθώνουν να τυπώνουν ασύστολα χρήμα επί δέκα και βάλε χρόνια. Είναι γι' αυτό που τόσα χρόνια μπορούν και ανταπεξέρχονται (με καύσιμο τα τομάρια μας) στα ολοένα και οξύτερα ξεσπάσματα της καπιταλιστικής κρίσης.

Ο πληθωρισμός, ο δανεισμός και το χρήμα συνδέονται άμεσα με την προβολή της κρατικής ισχύος στο χώρο.

Και τώρα ας καταλήξουμε.

ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Συμάρουμε τις προηγούμενες ενότητες. Από το 2009 και μετά, ορισμένα από τα έθνη κράτη του πλανήτη αποδείχθηκαν περισσότερο προνομιούχα από άλλα. Μπορούσαν να τυπώνουν ασύστολα χρήμα και να το δανείζουν στον εαυτό τους. Σύμφωνα με τις ορθόδοξες «οικονομικές θεωρίες», αυτό θα έπρεπε να έχει οδηγήσει ήδη σε «πληθωρισμό» άνευ προηγουμένου και κατάρρευση. Σύμφωνα με τις κείνσιανές θεωρίες, θα έπρεπε να έχει οδηγήσει σε έξοδο από την κρίση και χαράς ευαγγέλια.¹³ Τίποτα από τα δύο δεν συνέβη. Δέκα χρόνια τώρα, τα έθνη κράτη λένε παραμύθια με λαμόγια, ιούς και μαγικό χρήμα. Εν τω μεταξύ συσσωρεύουν χρέος, αναβάλλουν την κρίση για το μέλλον, περιμένουν το επόμενο ξέσπασμα και ετοιμάζουν το επόμενο παραμύθι.

Νομίζουμε ότι η αστοχία των οικονομολόγων εξηγείται. Γιατί, αντίθετα με όσα πρεσβεύουν οι «οικονομικές θεωρίες», η «οικονομία» είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την κρατική ισχύ. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το ασύστολο τύπωμα χρήματος είναι εφικτό ακριβώς λόγω του ελέγχου του πλανητικού χώρου. Οπότε αυτό που μας έχουν μάθει να καταλαβαίνουμε ως εντελώς απογειωμένο («η σφαίρα του χρηματιστικού κεφαλαίου» και τρέχα γύρευε) είναι πολύ γήινο και πολύ υλικό. Τόσο υλικό όσο οι αμερικανικοί πολεμικοί στόλοι που περιδιδάβουν τον πλανήτη, η επιρροή του γαλλικού κράτους στην Αφρική και η αμφισβήτησή της από την Τουρκία, η προσπάθεια της Κίνας να αποκτήσει κράτη δορυφόρους μέσω της κατασκευής μεταφορικών υποδομών, η προσπάθεια των ΗΠΑ να κρατήσουν την κινεζική επιρροή εντός της «θάλασσας της νότιας Κίνας» και πάει λέγοντας.

Οπότε ο «πληθωρισμός», αντί για παράδοξο ανεβοκατέβαμα των τιμών, μπορεί να γίνει κατανοητός σαν μέτρο του ελέγχου του πλανητικού χώρου. Μέτρο του βαθμού στον οποίο το έθνος κράτος μπορεί να προβάλλει την ισχύ του, όχι μόνο εντός της επικράτειάς του, αλλά και εκτός. Η «επανεμφάνιση του πληθωρισμού» από την Άνοιξη του 2021 και μετά, σημαίνει ότι η αμερικανική ισχύς, η βρετανική ισχύς, η γαλλική και η γερμανική ισχύς, αμφισβητούνταν. Και όντως αμφισβητούνταν, με πιο προφανή τρόπο αμφισβήτησης τα «υγειονομικά

Η Elvira Nabiullina, διοικήτρια της ρωσικής κεντρικής τράπεζας, διαθέτει την κατάλληλη φάτσα για να μεσολαβεί μεταξύ ρουβλίου και κανονιών.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι δε μπορεί και να χαμογελάσει. Εδώ έχει μόλις πει το «όχι δεν μπορεί», με το οποίο κλείνουμε το διασκεδαστικό μας κείμενο και αν μη τι άλλο προσπαθεί... τέλος πάντων, αν συγκρίνετε την απόσταση φρυδιού γυαλιού με την προηγούμενη φωτό, θα καταλάβετε ότι έχει ανασηκώσει τα φρύδια.

μέτρα» που ξεκινώντας από την Κίνα, έκλειναν τα σύνορα του πλανήτη για ανθρώπους και εμπορεύματα, διδάσκοντας ότι ο «πληθωρισμός» δεν είναι «κακό που μας βρήκε», αλλά άμεσο αποτέλεσμα της πραγματικής (και επιθετικής) δραστηριότητας των εθνών κρατών στον πραγματικό πλανητικό χώρο.¹⁴ Με παρόμοιο τρόπο καταλαβαίνουμε ότι η «επίλυση του προβλήματος του πληθωρισμού» δεν περνάει από μαγικά οικονομικά κόλπα. Περνάει από τον στενότερο έλεγχο του πλανητικού χώρου. Από τον βαθμό στον οποίο το έθνος κράτος μπορεί να επιβάλει εκ νέου την κυριαρχία του εκτός των συνόρων του εις βάρος των ανταγωνιστών του. Το νόμισμα, ο δανεισμός, ο πληθωρισμός είναι άμεσα συνδεδεμένα με το έδαφος, την ισχύ, τον πόλεμο.

Και έτσι άμεσα είναι που η «κρίση του πληθωρισμού» ενοποιείται με τις υπόλοιπες χίλιες κρίσεις που ταλανίζουν τον καπιταλιστικό κόσμο. Οι χίλιες κρίσεις είναι μία. Είναι η καπιταλιστική κρίση που γίνεται πόλεμος μπροστά στα έκπληκτα μάτια των υπηκόων. Όχι πόλεμος σάιμπερ, μετά και χάμπριντ, όχι πόλεμος καβάλα στο μικρό μου πόνυ. Κανονικός πόλεμος με κανόνια και πεζικό, πόλεμος για τον έλεγχο του πλανητικού χώρου.

Ήταν 18 Σεπτεμβρίου του 2020. Η κρίση που είχε εξαπολυθεί από την Κίνα συγκλόνιζε τον πλανήτη. Τα κράτη κανόνιζαν μη και χαθεί καμιά ανθρώπινη ζωή. Η Μιράντα Ξαφά ανησυχούσε. Ο Sebastian Mallaby παραληρούσε περί «μαγικού χρήματος» θαυμάζοντας την ασύστολη τυπογραφική δραστηριότητα που θα βοηθούσε το αμερικανικό κράτος να ξεπεράσει την «κρίση λόγω κορονοϊού» όπως είχε ξεπεράσει την «κρίση λόγω λαμογιών». Εν τω μεταξύ, η διοικήτρια της ρωσικής κεντρικής τράπεζας, Elvira Nabiullina έδινε συνέντευξη τύπου. Η τελευταία ερώτηση ήρθε από δημοσιογράφο του Reuters:

Reuters: Μπορεί η κεντρική τράπεζα της Ρωσίας να εκκινήσει πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης αυξάνοντας τη ζήτηση των κρατικών ομολόγων;

Elvira Nabiullina: Όχι δεν μπορεί. Απ' ό,τι βλέπω δεν υπάρχουν άλλες ερωτήσεις. Σας ευχαριστώ όλους για την προσοχή σας, και μείνετε υγιείς.¹⁵

Η «ποσοτική χαλάρωση» δεν ήταν εφικτή για όλους.

Ευτυχώς το πρόβλημα δεν ήταν αθεράπευτο για όσους το αντιμετώπιζαν.

Δυστυχώς θεραπεύονταν μόνο με τα τανκς.

Που ενάμιση χρόνο μετά, τσουλάνε στις ουκρανικές πεδιάδες.

1. Όσα θα διαβάσετε ξεκίνησαν να γράφονται μία ημέρα αφότου ο σύντροφος Μπάμπης μάς προέτρεψε να παίξουμε σα λιοντάρια (σχετικά δείτε το speaking του παρόντος τεύχους). Κατά συνέπεια, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τα βρήκε σχεδόν έτοιμα. Αντιδράσαμε άμεσα. Δηλαδή γράψαμε στον τίτλο «και πόλεμος στην Ουκρανία», αλλάξαμε το τέλος (στην αρχική εκδοχή η Ελβίρα ήταν απλή υποσημείωση δίπλα στη *Ναυτεμπορική*) και τώρα είναι μια χαρά. Γιατί παίζουμε σα λιοντάρια.

2. Ο «στόχος 2%» περιγράφεται στη σελίδα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, υπό τον τίτλο «Γιατί είναι σημαντική η σταθερότητα των τιμών», www.ecb.europa.eu, 8/5/2017 («επικαιροποιήθηκε στις 25 Αυγούστου 2021» γιατί άραγε;).

3. Αυτά αναφέρονται στις σημειώσεις που δίνει στους φοιτητές του ο Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, καθηγητής ιστορίας των οικονομικών θεωριών στο ΕΚΠΑ. Μιχάλης Ψαλιδόπουλος, «Οικονομική Σκέψη και Πολιτικές στο Μεσοπόλεμο και στη Μεταπολεμική Περίοδο», χ.χ., το βρήκαμε στο e-class του ΕΚΠΑ, γκουγκλάρετε για να το βρείτε.

4. Εδώ ταίπαρουμε τον ορισμό της «ποσοτικής χαλάρωσης» που δίνεται στο Sebastian Mallaby, "The Age of Magic Money: Can Endless Spending Prevent Economic Calamity?", *Foreign Affairs*, Vol. 99, no. 4, July/August 2020, σ. 66-67. Στα ελληνικά μπορείτε να δείτε το ίδιο πράγμα ξεκινώντας από εφτά χρόνια νωρίτερα: «Η Κύπρος στην Ε.Ε. (Ακολουθεί: ο Καραγκιόζης Φούρναρης): μια Σύντομη Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», *Antifa* #36, 4/2013, «Η Χοντροκέφαλη Κυρία Μέρκελ στις Πορτοκαλί Σελίδες», *Antifa* #44, 12/2014, και «Εθνη Κράτη, Καπιταλιστική Κρίση και τα ATM που Περίσσεψαν από τον Δεκέμβριο», *Antifa* #47, 7/2015.

5. Sebastian Mallaby, "The Age of Magic Money...", σ. 67.

6. Στο ίδιο, σ. 68.

7. Μιράντα Ξαφά, «Οι Επιπτώσεις του Κορωνοϊού στην παγκόσμια οικονομία», *Καθημερινή*, 22/3/2020. Το άρθρο της κυρίας Ξαφά υπήρξε βασική αναφορά για το «Το Πείραμα, κεφ. 3: Τι είναι ο εμπορικός πόλεμος», autonomeantifa.gr, 2/5/2020, όπου τα περί του δανεισμού ως «προβολή της κρίσης στο μέλλον» αναλύονται περαιτέρω.

8. Σε αυτό το περιοδικό ακούμε «δανεισμός» και σκεφτόμαστε «κρίση», τουλάχιστον από το 2013, ενώ είχαμε από νωρίς συνεισφέρει τρεις χρήσιμες ιδέες: (i) Δανεισμός χωρίς κρατική βία δεν γίνεται (ii) οι τράπεζες είναι «αντίκες» που «μετατρέπουν το χρήμα σε κεφάλαιο» και (iii) ο δανεισμός είναι «προβολή του ξεσπάσματος της καπιταλιστικής κρίσης στο μέλλον». Εκτός από όσα αναφέρθηκαν στην υποσημείωση 3, μπορεί να δει κανείς και το «Κανένα σπίτι στα χέρια τραπεζίτη και άλλα μυστήρια του ελληνικού εθνικοσοσιαλισμού», *Antifa* #58, 12/2017.

9. Τόσο λέει η Ιωάννα Βαρδαχαλάκη, «Η Δύση θέλει να Πληξεί τη Ρωσία, αλλά μπορεί να ριζίε το οικονομικό φρούριο του Πούτιν;», *Ναυτεμπορική*, 4/2/2022.

10. Sebastian Mallaby, "The Age of Magic Money...", σ. 71.

11. Εδώ συνοψίζουμε την επιχειρηματολογία που περιλαμβάνεται στο Sebastian Mallaby, "The Age of Magic Money...", σ. 76-77. Όλα τα αποσπάσματα σε εισαγωγικά προέρχονται από εκεί.

12. Για το τι έγινε το 1971 και γιατί διάφοροι αμερικάνοι μιλούσαν κατ' αυτόν τον τρόπο στους εταίρους, δες «Ο Ντόναλντ Τραμπ δεν είναι τρελός ή μια σύντομη ιστορία του κόσμου», *Antifa* #55, 3/2017.

13. Σε αυτό το κείμενο δεν αναφερθήκαμε στις κείσινανές θεωρίες. Το κρατάμε για όταν καταλαβαίνουμε το πράγμα καλύτερα.

14. Σχετικά δείτε το «Οι χίλιες κρίσεις που είναι μία: διδάγματα από την "κρίση της εφοδιαστικής αλυσίδας"», *Antifa* #78, 12/2021.

15. Έτσι κοφτά τελειώνει το «Statement by Bank of Russia Governor Elvira Nabiullina in follow-up to Board of Directors Meeting on 18 September 2020», <http://www.cbr.ru/eng/press/event/?id=8123>, 18/9/2020. Αυτά βρίσκεις άμα γράφεις «Russia quantitative easing» στη μπάρα της γνώσης. Κάπως σαν την άλλη φορά που γράψαμε "Darth Vader Intensive Care Unit".